

4. Пантюхов Б.О. Патріотичне виховання курсантів вищих військових навчальних закладів як педагогічна проблема. Педагогічні науки. 2018. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/download/4601/4067/> (Дата звернення: 06.02.2026).
5. Horiacheva K. Leveraging of role-play games in military training cadets. 2024. DOI: <https://doi.org/10.53477/2284-9378-24-17>.
6. Skirda T. Methods of military-patriotic education. Інноваційна педагогіка. 2024. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2024-28-2-153-162>.

Лук'яненко Сергій – викладач кафедри підготовки льотного складу та фахівців авіаційних штабів факультету перепідготовки та підвищення кваліфікації авіаційного персоналу Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ORCID: 0009-0002-5936-0476

КЕЙС-МЕТОД НА ОСНОВІ БОЙОВОГО ДОСВІДУ ЗСУ У ВИКЛАДАННІ ВІЙСЬКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Розглянуто сутність і специфіку застосування кейс-методу на основі бойового досвіду ЗСУ у викладанні військової психології та гуманітарних дисциплін. Проаналізовано теоретичні засади кейс-методу та особливості його адаптації до реалій сучасної війни. Особливу увагу приділено інтеграції автентичного бойового досвіду ЗСУ, накопиченого після 2022 року, у створення навчальних кейсів. Розглянуто етапи практичної реалізації методу в системі військової освіти України. Проаналізовано переваги кейс-методу для формування професійних компетентностей військових психологів і офіцерів морально-психологічного забезпечення. Також розглянуто основні виклики впровадження даного методу в умовах воєнного часу та перспективи його розвитку. Узагальнено, що кейс-метод на основі бойового досвіду ЗСУ є потужним інструментом трансформації військової освіти, який забезпечує ефективний зв'язок теорії з практикою та сприяє розвитку психологічної резилієнтності майбутніх фахівців.

Кейс-метод (метод аналізу конкретних ситуацій, case-study) є однією з найефективніших інтерактивних педагогічних технологій у сучасній військовій освіті [1]. Він передбачає детальний розгляд реальних або максимально наближених до реальності професійних ситуацій, що вимагає від учасників активного аналізу проблеми, колективного обговорення, прийняття рішень, оцінки можливих наслідків та рефлексії власних дій. У контексті викладання військової психології та гуманітарних дисциплін у Збройних

Силах України (ЗСУ) кейс-метод набуває особливого значення завдяки інтеграції бойового досвіду, накопиченого під час російсько-української війни з 2014 року, особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року. Цей досвід охоплює психологічні аспекти позиційної війни, дронних атак, радіоелектронної боротьби (РЕБ), інформаційно-психологічного впливу противника, високого рівня бойового стресу, моральних дилем та колективної резиліентності підрозділів [2].

Теоретичні основи кейс-методу походять із Гарвардської школи бізнесу початку ХХ століття, де його застосовували для підготовки менеджерів через аналіз реальних бізнес-кейсів. У військовій освіті метод адаптовано для розвитку критичного мислення, лідерських якостей та професійних компетентностей. У військовій психології кейси дозволяють моделювати ситуації бойового стресу, посттравматичних реакцій, групової динаміки та психологічного супроводу особового складу. Гуманітарні дисципліни (військова педагогіка, етика, морально-психологічне забезпечення) використовують кейси для формування ціннісних орієнтацій, етичної чутливості та адаптивності в умовах гібридної війни. Бойовий досвід ЗСУ стає основою автентичних кейсів, що відрізняє український підхід від традиційних матеріалів, заснованих на теоретичних моделях або досвіді інших армій [1].

В системі військової освіти України кейс-метод інтегрується в підготовку військових психологів, офіцерів морально-психологічного забезпечення (МПЗ), командирів підрозділів та курсантів вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ), таких як Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського та Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Його застосування зумовлено необхідністю оперативного оновлення змісту навчання відповідно до викликів сучасного бою: високої інтенсивності, технологізації, психологічного виснаження та частої ротації особового складу. Бойовий досвід ЗСУ, здобутий у боях за Київщину, Харківщину, Донеччину та Херсонщину, включає дані про реакції на бойовий стрес, ефективність колективної психологічної підтримки та роль мотивації в збереженні бойового духу. Цей досвід документується через післябойові розбори (debriefing), звіти психологів, інтерв'ю учасників та методику Combat Path Debriefing, яка адаптована в ЗСУ з урахуванням національного контексту [2].

Ключовим аспектом є формування професійних компетентностей військового психолога. Кейс-метод поєднує теорію з практикою, розвиваючи навички діагностики психічних станів, надання екстреної психологічної допомоги та профілактики посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Міні-кейси описують ситуацію, коли військовослужбовець після інтенсивних обстрілів проявляє симптоми гострої стресової реакції: гіперзбудження, уникнення спогадів, порушення сну. Учасники аналізують чинники ризику (інтенсивність бою, втрати товаришів, попередній досвід), пропонують алгоритми втручання (декомпресія, рефреймінг, груповий debriefing) та оцінюють ризики вторинної травматизації психолога. Такі кейси базуються на

реальних подіях з досвіду ЗСУ, що підвищує мотивацію та релевантність навчання [1]. Дослідження підтверджують, що поєднання кейс-методу з традиційними лекціями та тренінгами ефективно інтегрує теорію та практику, сприяючи розвитку емпатії, аналітичного мислення та етичної рефлексії [3].

У викладанні гуманітарних дисциплін кейс-метод акцентує морально-психологічні аспекти війни. Гуманітарний компонент охоплює питання національної ідентичності, етики ведення бойових дій, взаємодії з цивільним населенням та протидії інформаційній агресії. Бойові кейси ЗСУ ілюструють, як моральні дилеми (наприклад, рішення про евакуацію поранених під вогнем або утримання позицій за високої ціни) впливають на психологічний стан підрозділу. Аналіз таких ситуацій розвиває адаптивне мислення, здатність до нестандартних рішень і професійну рефлексію. Участь офіцерів з бойовим досвідом як фасилітаторів посилює автентичність: вони діляться особистими спостереженнями, перетворюючи абстрактні концепції на живі приклади. Це сприяє формуванню стійкості до стресу в безпечному навчальному середовищі [4].

Практична реалізація кейс-методу передбачає кілька етапів. По-перше, збір і створення кейсів на основі звітів з фронту, Combat Path Debriefing та даних психологів. Кейс містить опис ситуації (час, місце, учасники, обставини), психологічні прояви (симптоми стресу, групова динаміка), питання для аналізу та альтернативні сценарії. По-друге, проведення заняття: індивідуальний або груповий аналіз, дискусія, рольові ігри, презентація рішень. По-третє, рефлексія: оцінка прийнятих рішень і порівняння з теоретичними моделями (стресостійкості чи резилієнтності). Варіанти кейсів варіюються від міні-кейсів до комплексних симуляцій з елементами варгеймінгу. Американський досвід використання кейс-методу в тренінгах для українських військових психологів також вплинув на розвиток підходу щодо контролю бойового стресу [5].

Переваги кейс-методу на основі бойового досвіду ЗСУ є численними. Він підвищує мотивацію курсантів, оскільки матеріал є актуальним і «живим». Метод розвиває критичне мислення та навички прийняття рішень у невизначеності – ключові для сучасного бою, де ситуація швидко змінюється через дрони та РЕБ. Сприяє формуванню колективної резилієнтності: аналіз групових кейсів показує роль згуртованості підрозділу в подоланні стресу. У гуманітарних дисциплінах метод посилює етичну чутливість і патріотичну мотивацію, пов'язуючи індивідуальні переживання з національним опором. Крім того, метод дозволяє швидко оновлювати навчальні програми: нові кейси з фронту впроваджуються в реальному часі [1].

Існують і виклики впровадження. По-перше, етичні аспекти: використання реальних кейсів вимагає анонімізації даних для захисту психологічного стану учасників і дотримання конфіденційності. По-друге, ресурсні обмеження: створення якісних кейсів потребує залучення психологів з бойовим досвідом, відео- та аудіоматеріалів і часу на обробку. По-третє, психологічне навантаження – детальний розбір травматичних ситуацій може

провокувати вторинну травматизацію, тому потрібні супровідні техніки (релаксація, групова підтримка). По-четверте, методологічна підготовка викладачів: потрібні спеціальні тренінги фасилітації. У контексті війни ці виклики посилюються через ротацію кадрів. Для подолання рекомендується комбінувати кейс-метод з VR-симуляціями та міжнародним обміном досвідом [2].

Приклади застосування демонструють ефективність. У підготовці військових психологів використовують кейси про психологічний супровід підрозділу після важких втрат: аналіз динаміки морального духу, виявлення ознак бойового виснаження та впровадження програм відновлення. У гуманітарних дисциплінах кейси охоплюють взаємодію з цивільними в деокупованих територіях – етичні дилеми та протидію пропаганді. Ситуаційне моделювання (штурм позицій, оборона під артилерійським вогнем) поєднується з психологічним аналізом: як підтримати мотивацію та запобігти паніці. Участь ветеранів як модераторів додає глибини. Такі заняття підвищують не лише знання, а й емоційну стійкість курсантів [6].

Загалом, кейс-метод на основі бойового досвіду ЗСУ трансформує викладання військової психології та гуманітарних дисциплін від пасивного засвоєння теорії до активного формування компетентностей. Він забезпечує зв'язок між фронтом і аудиторією, розвиває резилієнтність і адаптивність, необхідні для перемоги в сучасній війні. Подальше наукове осмислення та методична підтримка цього підходу дозволять оптимізувати підготовку військових фахівців, мінімізуючи психологічні втрати та максимізуючи ефективність виконання завдань.

Література

1. Американський «кейс-метод» для військових психологів // АрміяInform. 2019. URL: <https://armyinform.com.ua/2019/07/30/amerykanskyj-kejs-metod-dlya-vijskovyih-psyhologiv/> (Дата звернення: 06.04.2026).
2. Лучанінова О.П. Актуалізація проблеми фахової підготовки військових психологів в умовах воєнного періоду України. Проблеми сучасної педагогічної освіти. 2025. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-9199-2025-9-03-01>.
3. Сторожук Н. Досвід використання кейс-методу при формуванні професійних компетентностей військового психолога. Психологічний журнал. 2022. DOI: <https://doi.org/10.31499/2617-2100.9.2022.270001>.
4. Яковенко Є.С., Кізян Р.В. Бойовий досвід у професійній підготовці військових фахівців // Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності. 2025. DOI 10.59226/3041-1971.2.2025.16-22.
5. Hukovsky O., West J.C. et al. The Combat Path: Sustaining Mental Readiness in Ukrainian Soldiers. Parameters. 2024. doi:10.55540/0031-1723.3285.
6. Makarchuk N. et al. Development of Psychological Support Programs for Military Personnel Considering Combat Experience (Ukrainian Case) // Salud, Ciencia y Tecnología. 2024. DOI: <https://doi.org/10.56294/saludcyt2024.542>.